

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

GERMANIYA VA XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONNING YASHIL EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	12
To'xliyeva Gulrux Dovron qizi	
Djurayeva Rano Abdullayevna	
TASHKILOT MUVAFFAQIYATIDA XODIMLARNI BOSHQARISH VA KUCHLI JAMOANING O'RNI	24
Abdullayeva Dinora Abduali qizi	
YASHIL ISH O'RINLARINING IQTISODIY AHAMIYATI VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SOHASIDA YASHIL ISH O'RINLARI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI	28
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Atoyev Navro'zbek Rinatovich	
YO'L XO'JALIGI SOHASINI MOLIYALASHTIRISH HAMDA YO'L AKTIVLARINI BOSHQARISHDA XALQARO TAJRIBA	35
Shikirov Feruz Boxodirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INVESTITSİYALASH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNI QIYOSIY TAHLILI	39
Jo'rayeva Moxinur Axmadjon qizi	
HUDUDLARNING QIYOSIY USTUNLIK LARI ASOSIDA YUQORI DAROMADLI ISH O'RINLARINI YARATISH: "HUDUD-IXTISOSLASHUV-KASB-ISB BERUVCHI-DAROMAD" MODEL I	49
Abdumukhtarov Anvarjon Akramjonovich	
QURILISH XIZMATLARI KO'RSATUVCHI KORXONALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISH SSENARIYLARI	55
Mamadiyev Ahmad Ulashovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING SOLIQ-BYUDJET MEXANIZMLARI	62
Shokirova Dildora Shoyim qizi	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL YO'LLARI TARMOG'INING HOZIRGI HOLATI VA YO'L QURILISHI XIZMAT KO'RSATISHINI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TAHLILI	66
Qurbonov Sharofiddin Xurramovich	
ONLAYN VA SKORING TIZIM LARI ORQALI BERILADIGAN TEZKOR KREDITLARNI SUG'URTALASHDAGI YANGI TENDENSIYALAR	73
Yusupov Ruslan Muxtarovich	
ASSESSMENT MODEL FOR THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC SERVICE TRANSFORMATION IN THE DIGITAL ECONOMY	81
An Kwangmin	
BIRLIK DOIRADA ANALITIK FUNKSIYALAR UCHUN YUQORI TARTIBLI DIFFERENSIAL SUBKOORDINATSIYA VA SUPERORDINATSIYA XOSSALARI	87
Jabborov Nasridin Mirzoodilovich	
Sadullayeva Gulasal Ulug'bek qizi	
SOLID PROPELLANT COMPOSITION AND ITS EFFECT ON THE LAUNCH PERFORMANCE OF MODEL ROCKETS	93
Karimov Mustafo Aminboevich	
Berdiyev Usmon Tolib o'g'li	
BANKLAR ORQALI KORXONALARNING INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI	97
Gafurova Dilshoda Farxotovna	

ANALYSIS OF INVESTMENT ATTRACTION PRACTICES ACROSS ECONOMIC SECTORS	102
Tolqin Imomqulov	
Ulugbek Turaqulov	
INNOVATION MECHANISMS ASOSIDA O'ZBEKISTONDA MIGRATSIYA JARAYONLARINI SAMARALI BOSHQARISH	105
Yoqubjon Toxirov	
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY TAHLILI	109
Muxtarov Botir Abdusattarovich	
СТРУКТУРА ФОРМИРОВАНИЯ СТОИМОСТИ В ТЕКСТИЛЬНОЙ И ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА: СДВИГ ЭКСПОРТНОЙ СТРУКТУРЫ ОТ ПРЯЖИ К ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ	114
Муниса Турдибаева	
OILAVIY KORXONALARNI BOSHQARISHDA ULARNING IQTISODIY MEKANIZMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARDAN FOYDALANISH TAHLILI	124
Sultonov Bobirmirzo Mavlonjon o'g'li	
QURILISH MATERIALLARINI ISHLAB CHIQUVCHI KORXONALARDA ISHLAB CHIQUV HAJMINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	133
Toshpulatov Asronbek Mutalibovich	
KICHIK BIZNES SOHASIGA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING XORIJIY TAJRIBASI	139
Bolliyev Shamsiddin Tursunmamatovich	
O'QUV MARKAZLARI MISOLIDA ZAMONAVIY VA AN'ANAVIY MARKETINGNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	143
Dilshodjon Khikmatov	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ФАКТОРА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ ЧЕРЕЗ ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	151
Тожихонов Жавохир Алимджанович	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	157
Dadaboyeva Marg'uba Mamasoliyevna	
HUDUDIY SANOAT RIVOJI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY VOSITALARI HAMDA KORXONA MEKANIZMINI BAHOLASH USLUBIYOTI	164
Yusupova Nigina Djurayevna	
O'ZBEKISTONDA BOJXONA TO'LOVLARINING DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI FISKAL AHAMIYATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	169
Fayzullayev Farrux Sharofovich	
АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УЧАСТИЯ БАНКОВ В ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	178
Юлдашева Шохсанам Дилмуродовна	
ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ В ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ ЛОГИСТИКЕ (SMART LOGISTICS)	182
Мурадов Бахром Акрамжанович	
Машарипов Масуд Нуможонович	
ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ КАК ДРАЙВЕР ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ТРАНСФЕРА: ВЛИЯНИЕ НА ЭКСПОРТНУЮ ПОЛИТИКУ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН	187
Тураева Сурия Тельмановна	
Мерзайтова Хилола Наби кизи	
TURIZM SALONIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BOJXONA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	198
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	

TIJORAT BANKLARIDA RISKKA YO'NALTIRILGAN ICHKI AUDITNI TASHKIL ETISHNING XALQARO STANDARTLAR BILAN INTEGRATSIYALASHGAN ALGORITMI	203
Narziyev Xayotjon Azamatovich	
MOLIYAVIY INVESTITSIYALARNING QADRSIZLANISHINI KUTILAYOTGAN KREDIT ZARARLARI (ECL) MODEL ASOSIDA HISOBGA OLISH METODIKASI	210
Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR QADRSIZLANISHIDAN KO'RILGAN ZARARLARNI TAN OLISH, TAQSIMLASH VA QAYTA TIKLASH OPERATSIYALARINING HISOB TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH	216
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING OPTIMAL MODEL VA FAOLIYATI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI	222
Tojiyeva Shahlo Mahmatmurodovna	
DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATIDA «XAVF TAHLILI» TUSHUNCHASINING IQTISODIY MOHIYATI VA XAVFLARNI KOMPLEKS TASNIFLASH.....	229
G'ayimov Abdumalik Norbekovich	
DAVLAT XARIDLARI AUDITIDA MUHIMLIKNI (MATERIALLIKNI) ANIQLASH USLUBI.....	235
Rajabov Shuxrat Ismayilovich	
DAVLAT SEKTORI ICHKI AUDITIDA MUHIMLIK VA RISK DARAJALARINI ANIQLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH: BIG DATA VA MASHINAVIY O'RGANISHGA ASOSLANGAN IT-AUDIT PLATFORMASI KONSEPSIYASI.....	241
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich	
ICHKI AUDITNING GLOBAL STANDARTLARI TALABLARINI TIJORAT BANKLARI AMALIYOTIGA JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	249
Ismailov Azizbek Madaminovich	
AHOLI REAL DAROMADLARINI OSHIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI.....	258
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich	
SUG'URTA TASHKILOTLARIDA SUG'URTA ISHINI YURITISH XARAJATLARI: TAHLIL VA ANALITIK HISOBNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	265
Murodov Habibullo Qodir o'g'li	
NUKUS SHAHRI MISOLIDA MAHALLALARNING DEMOGRAFIK SIG'IMI ASOSIDA LOKAL XIZMAT KO'RSATISH OBYEKTLARINI NORMATIV LOYIHALASHTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI.....	273
Bauetdinov Berdaq Zinatdin o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARINING INSTITUTSIONAL MUSTAQILLIGI VA TASHKILY SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	278
Berdiyev Sunnatullo Alikulovich	
IQTISODIY O'SISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL FISKAL SIYOSATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	283
Madaminova Maftuna Baxtiyor qizi	
DAVLAT BUDJETIDA SOLIQ TUSHUMLARI O'ZGARISHINING EKONOMETRIK TADQIQOTI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	288
Suvanova Muxlisa Umar qizi	

DAVLAT BUDJETIDA SOLIQ TUSHUMLARI O'ZGARISHINING EKONOMETRIK TADQIQOTI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)

Suvanova Muxlisa Umar qizi

Xorazm viloyati soliq boshqarmasi

Ishlab chiqarish va yordamchi xodimlar tarkibining
mehnatni muhofaza qilish bo'yicha kichik mutaxassisi

E-mail: muxlisa26082001@icloud.com

Annotatsiya. Maqolada davlat budjeti soliq tushumlarining o'zgarish dinamikasini ekonometrik modellar yordamida tadqiq etish masalalari Xorazm viloyati misolida ko'rib chiqilgan. Soliq tushumlariga ta'sir etuvchi asosiy makroiqtisodiy va tarmoqqa oid omillar tahlil qilinib, ko'p faktorli regressiya modelining nazariy-uslubiy asoslari ishlab chiqilgan. Shuningdek, xalqaro va mahalliy tadqiqotlar tahlili asosida mintaqaviy soliq salohiyatini baholashda ekonometrik yondashuvlarning afzalliklari yoritilgan hamda Xorazm viloyati sharoitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan model spetsifikatsiyasi va uni statistik tekshirish bosqichlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: davlat budjeti, soliq tushumlari, ekonometrik model, regressiya tahlili, mintaqaviy iqtisodiyot, Xorazm viloyati, soliq salohiyati, prognozlashtirish.

Аннотация. В статье на примере Хорезмской области рассматриваются вопросы исследования динамики изменения налоговых поступлений государственного бюджета с использованием эконометрических моделей. Проанализированы основные макроэкономические и отраслевые факторы, влияющие на налоговые поступления, разработаны теоретико-методологические основы многофакторной регрессионной модели. Кроме того, на основе анализа международных и отечественных исследований раскрыты преимущества эконометрических подходов при оценке регионального налогового потенциала, а также предложены спецификация модели и этапы её статистической проверки, применимые в условиях Хорезмской области.

Ключевые слова: государственный бюджет, налоговые поступления, эконометрическая модель, регрессионный анализ, региональная экономика, Хорезмская область, налоговый потенциал, прогнозирование.

Abstract. This article examines the issues of studying the dynamics of changes in state budget tax revenues using econometric models based on the case of Khorezm region. The main macroeconomic and sectoral factors affecting tax revenues are analyzed, and the theoretical and methodological foundations of a multifactor regression model are developed. In addition, based on the analysis of international and domestic studies, the advantages of econometric approaches in assessing regional tax potential are highlighted, and a model specification and stages of its statistical validation applicable to the conditions of Khorezm region are proposed.

Keywords: state budget, tax revenues, econometric model, regression analysis, regional economy, Khorezm region, tax potential, forecasting.

KIRISH

Davlat budjeti daromadlarining barqarorligi va bashoratlanuvchanligi mamlakat moliyaviy xavfsizligining sharti bo'lib hisoblanadi. Bu borada soliq tushumlari budjet daromadlari qismi sifatida iqtisodiy o'sish sur'atlari, tarmoqlar tuzilishi, tadbirkorlik faolligi va aholi bandligi kabi bir qator omillarga bevosita bog'liq bo'ladi. Unga asosan, O'zbekistonda amalga oshirilayotgan budjet-soliq siyosati islohotlari doirasida mintaqalar kesimida soliq salohiyatidan samarali foydalanish, soliq tushumlarini ilmiy asoslangan usullar bilan prognozlashtirish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi. Bu borada mintaqaviy darajada qishloq xo'jaligi ulushi yuqori va sanoati rivojlanish bosqichida bo'lgan Xorazm viloyati kabi hududlarda soliq tushumlarining shakllanish qonuniyatlarini chuqur ilmiy tahlil qilish alohida dolzarblik kasb etadi. Shu bois, davlat budjetida soliq tushumlarining o'zgarish dinamikasini ekonometrik tadqiq etishning nazariy-uslubiy asoslarini Xorazm viloyati misolida amalga oshirish

mazkur yo'nalishdagi xalqaro tajribani umumlashtirish hamda mintaqa sharoitiga moslashtirilgan model spetsifikatsiyasini taklif etishni taqozo qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ma'lumki, soliq tushumlarini ekonometrik baholash iqtisodiy tadqiqotlarning uzoq tarixiga ega yo'nalishi bo'lib hisoblanadi. Bu borada turli yo'nalishlarda ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, Xitoy iqtisodchilari tomonidan olib borilgan tadqiqotda ekonometrika va vaqt qatorlari usullari birgalikda qo'llanilgan. Bu borada soliq undirish rejalarini ilmiy asoslash imkonini beruvchi prognoz modeli ishlab chiqilgan [1].

Pokiston misolida o'tkazilgan tadqiqotda esa davlat soliq tushumlarini prognozlashtirishda vaqt qatorlariga asoslangan vektorli avtoregressiya (VAR) modellaridan foydalanilgan. Ya'ni, ushbu model o'zgaruvchilar o'rtasidagi statistik jihatdan ahamiyatli bog'liqlikni namoyon etgan [2].

Yana bir tadqiqotga asosan, soliq tushumlari va uni belgilovchi makroiqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi uzoq muddatli bog'liqlik o'rganilgan. Ushbu tadqiqotda yalpi ichki mahsulot, bandlik darajasi va muomaladagi pul massasi kabi ko'rsatkichlar uchun kointegratsiyaga asoslangan xatolikni tuzatish modeli qo'llanilib, o'zgaruvchilar o'rtasidagi statistik jihatdan ahamiyatlilik Engle-Granger va Yoxansen testlari yordamida tasdiqlangan [3].

O'zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlarda esa ekonometrik modellashtirishning yuqori amaliy samaradorligi ko'rsatilgan. Xususan, davlat budjetiga foyda solig'idan tushumlar ko'rsatkichlari 2017–2020-yillardagi statistik ma'lumotlar asosida modellashtirilib, qurilgan model yuqori aproksimatsiya aniqligini namoyon etgan [4].

Boshqa yana bir tadqiqotda O'zbekistonning 14 ta hududi bo'yicha 2014–2023-yillar panel ma'lumotlari asosida oddiy eng kichik kvadratlar, qat'iy va tasodifiy samaralarning ekonometrik usullari qo'llanilib, mahalliy budjet daromadlariga qishloq xo'jaligi, sanoat va xizmat ko'rsatish sohaslarining ta'siri baholangan. Ushbu tadqiqot natijalariga ko'ra, xizmat ko'rsatish sohasi hajmining 1 foizga o'sishi tegishli hududda soliq tushumlarining sezilarli darajada oshishiga olib kelgan, sanoat sohasining ta'siri o'rtacha ijobiy bo'lgan va qishloq xo'jaligi sohasining ta'siri esa salbiy ahamiyat kasb etgan [5].

Polsha misolida o'tkazilgan tadqiqotda esa mintaqaviy budjet daromadlarini prognozlashtirishda klassik vaqt qatorlari va sabab-oqibat modellaridan tashqari, ma'lumotlar kechikishi holatlarida samarali bo'lgan original strukturaviy prognozlashtirish tartibi taklif etilgan. Bu esa mintaqaviy soliq tushumlarini prognozlashtirishda yagona universal usul mavjud emasligiga asoslangan holda, mintaqa xususiyatlaridan kelib chiqqan holda modelni tanlash zarurligini ko'rsatadi [6].

Mazkur tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, soliq tushumlarini ekonometrik baholashda o'zgaruvchilarni mintaqaning tarmoq tuzilishidan kelib chiqqan holda tanlash, model turini (statik regressiya, vaqt qatorlari yoki panel ma'lumotlar modeli) ma'lumotlar xususiyatiga mos ravishda tanlash hamda olingan natijalarni statistik diagnostika orqali tekshirish zarurligini asoslaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani tadqiqot sifatida tayyorlashda tadqiqotning kuzatish, qiyosiy va tizimli tahlil, sintez, mantiqiy fikrlash, abstraksiya, induksiya, deduksiya, analogiya kabi usullardan foydalanildi. Bu bo'yicha davlat budjetida soliq tushumlari o'zgarishining ekonometrik tadqiqoti Xorazm viloyati misolida ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tadqiq qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqotda tavsiflovchi-tahliliy va uslubiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Unga asosan, Xorazm viloyati davlat budjeti soliq tushumlarini ekonometrik baholash uchun quyidagi ko'p omilli chiziqli regressiya modeli taklif etiladi:

$$ST = \beta_0 + \beta_1 * YaHM + \beta_2 * SIH + \beta_3 * QXM + \beta_4 * TS + \beta_5 * INF + \beta_6 * EKS + \varepsilon$$

Bu yerda:

ST - viloyat budjetiga tushgan soliq tushumlari hajmi (bog'liq o'zgaruvchi);

YaHM - mintaqaviy yalpi hududiy mahsulot;

SIH - sanoat ishlab chiqarish hajmi;

QXM - qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti hajmi;

TS - ro'yxatdan o'tgan tadbirkorlik sub'ektlari soni;

INF - iste'mol narxlar indeks;

EKS - eksport hajmi;

$\beta_0 \dots \beta_6$ - baholanadigan model parametrlari;

ε - tasodifiy xatolik hadi.

Mazkur model yillik yoki choraklik vaqt qatorlari ma'lumotlari asosida eng kichik kvadratlar (OLS) usuli bilan baholanishi, so'ngra esa multikollinearlik (VIF ko'rsatkichi), avtokorrelyatsiya (Durbin-Uotson testi) va geteroskedastiklik (Breusch-Pagan testi) bo'yicha diagnostika qilinishi lozim. Biroq, vaqt qatorlari statsionar bo'lmagan holatlarda o'zgaruvchilarni differensiallash yoki kointegratsiyaga asoslangan xatolikni tuzatish modelidan (ECM) foydalanish tavsiya etiladi.

Shulardan kelib chiqib, Xorazm viloyati misolida davlat budjetida soliq tushumlari o'zgarishining ekonometrik tadqiqotini amalga oshirish quyidagi xususiyatlarga egaligi bilan ajralib turadi:

birinchidan, mintaqaviy yalpi hududiy mahsulot va sanoat ishlab chiqarish hajmi o'sishi bilan soliq tushumlari o'rtasida ijobiy bog'liqlik kutiladi. Chunki, ushbu ko'rsatkichlar soliq bazasining kengayishini bevosita aks ettiradi.

ikkinchidan, O'zbekistonning boshqa hududlari bo'yicha o'tkazilgan panel tahlil natijalariga tayangan holda, Xorazm viloyatida qishloq xo'jaligi ulushining yuqoriligi soliq tushumlarining o'sish sur'atini cheklovchi omil bo'lishi ehtimoli yuqori bo'ladi. Zero, bu tarmoqda soliq imtiyozlari va yengilliklarni qo'llash darajasi boshqa tarmoqlarga nisbatan yuqori bo'ladi.

uchinchidan, kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlari sonining o'sishi, xususan, xizmat ko'rsatish sohasining kengayishi va xalqaro tadqiqotlar natijalariga muvofiq, soliq tushumlarining eng sezilarli o'sish manbai sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois, Xorazm viloyatida tadbirkorlikni, ayniqsa, xizmat ko'rsatish va qayta ishlash sanoati sohalarini rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar mintaqaviy soliq salohiyatini oshirishning ustuvor yo'nalishi sifatida baholanishi lozim.

to'rtinchidan, inflyatsiya darajasining soliq tushumlariga ta'siri turli tavsiflarga ega bo'lib, ya'ni uning qisqa muddatli va uzoq muddatli ta'sirini alohida baholash zarur. Aks holda esa model natijalari noto'g'ri talqin qilinishi mumkin.

Mazkur talqin qilingan model va uslubiy yondashuv Xorazm viloyati moliya va soliq organlari uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, soliq tushumlarini prognozlashtirishda faqat o'tgan davr ko'rsatkichlariga tayanish o'rniga, mintaqaning real iqtisodiy holatini aks ettiruvchi omillarni hisobga olgan holda ilmiy asoslangan prognozlar tuzish uchun qo'llaniladi. Bundan tashqari, model parametrlari statistik ahamiyatligini muntazam baholab borish orqali soliq siyosatining samaradorligini vaqt o'tishi bilan kuzatib borish mumkin bo'ladi.

Ammo, ishonchli va uzoq muddatli ekonometrik tadqiqotlarni samarali amalga oshirish uchun Xorazm viloyati bo'yicha yuqorida ko'rsatilgan ko'rsatkichlarning yetarlicha uzun (kamida 10–15 yillik) vaqt qatori ma'lumotlar bazasini shakllantirish zarur. Bu esa tadqiqotning keyingi bosqichi, ya'ni rasmiy statistik va soliq organlari ma'lumotlari asosida amaliy hisob-kitoblarni amalga oshirishni taqozo etadi.

Shuningdek, mazkur tadqiqot tarkibi nazariy tahlil, amaliy baholash va ekonometrik modellashirishni uyg'unlashtirgan holda davlat budjeti samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu borada tadqiqot ilmiy muammo sifatida quyidagi o'zaro bog'liq bo'limlardan tashkil topadi:

Kirish qismida davlat budjeti barqarorligini ta'minlashda soliq tushumlarining o'rni, ularning o'zgaruvchanligi va iqtisodiyotga ta'siri yoritiladi.

Nazariy va metodologik asoslar qismida soliq tushumlari, davlat budjeti daromadlari va ularning shakllanishiga oid iqtisodiy nazariyalar, ilmiy yondashuvlar va xorijiy hamda mahalliy olimlar fikrlari tahlil qilinadi hamda ekonometrik tahlil usullarining mohiyati va ularni qo'llash zarurati asoslab beriladi.

Amaliy tahlil qismida ma'lum bir davr uchun davlat budjetiga tushgan soliq tushumlari statistik ma'lumotlar asosida o'rganiladi, ularning dinamikasi, tarkibiy tuzilishi va o'sish sur'atlari tahlil qilinadi hamda asosiy soliq turlari kesimida tushumlar o'zgarishi va ularga ta'sir etuvchi iqtisodiy omillar aniqlanadi.

Ekonometrik modellashirish qismida soliq tushumlari bog'liq o'zgaruvchi sifatida qabul qilinib, unga ta'sir etuvchi omillar: yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya darajasi, investitsiyalar hajmi va aholi daromadlari kabi ko'rsatkichlar mustaqil o'zgaruvchilar sifatida olinadi, ko'p omilli regressiya modellari, vaqt qatorlari tahlili yoki boshqa ekonometrik usullar orqali ular o'rtasidagi bog'liqlik darajasi baholanadi hamda modelning aniqligi va ishonchiligi statistik testlar orqali tekshiriladi.

Prognozlashtirish qismida yaratilgan modellar asosida kelgusi davrlarda soliq tushumlari hajmini bashorat qilish, turli ssenariylar ishlab chiqish va ularning ehtimoliy natijalarini baholash amalga oshiriladi.

Yakuniy qismida esa tadqiqot natijalari umumlashtirilib, davlat budjeti daromadlarini oshirish, soliq siyosatini takomillashtirish va soliq tushumlarini barqarorlashtirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Davlat budjetida soliq tushumlarining o'zgarishini ekonometrik tadqiq etish mintaqaviy soliq salohiyatini ilmiy asoslangan holda baholash va prognozlashtirishning samarali vositasi bo'lib hisoblanadi. Bu borada Xorazm viloyati misolida o'tkazilgan nazariy-uslubiy tahlil shuni ko'rsatadiki, mintaqa soliq tushumlarining dinamikasini baholashda yalpi hududiy mahsulot, sanoat va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish hajmlari, tadbirkorlik subyektlari soni, inflyatsiya va eksport hajmi kabi omillarni o'z ichiga olgan ko'p omilli regressiya modelidan foydalanish maqsadga muvofiq. Ushbu ishlab chiqilgan uslubiy asoslar kelgusida real statistik ma'lumotlar asosida amaliy ekonometrik hisob-kitoblarni amalga oshirish va Xorazm viloyati uchun ilmiy asoslangan soliq-budjet siyosati tavsiyalarini ishlab chiqishga imkon yaratadi. Mazkur yondashuv o'zgaruvchilar o'rtasidagi qisqa muddatli tebranishlar bilan uzoq muddatli muvozanat munosabatini alohida ifodalash imkonini ham beradi. Bu esa mamlakatimiz soliq tushumlari dinamikasini matematik-statistik usullar bilan yuqori ishonchlilik darajasida ifodalash mumkinligini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Econometric and Time Series Analysis of Tax Revenue Forecasting in China. — Beijing: China Economic Publishing House, 2019. — pp. 85–102.
2. Forecasting Tax Revenues Using Time Series Techniques: A Case of Pakistan. // Economic Research - Ekonomika Istraživanja. — London: Taylor & Francis (Routledge), 2018. — Vol. 31, No. 1. — pp. 123–138.
3. Modeling and Forecasting of Tax Revenue Using Cointegration and Error Correction Models. // Journal of Applied Econometrics. — Wiley, 2017. — Vol. 32, No. 4. — pp. 567–580.
4. Modeling and Forecasting of Tax Revenue to the Budget for Profit in the Republic of Uzbekistan. // Proceedings of the International Conference on Finance, Economics and Business Development (ICFNDS). — New York: Association for Computing Machinery (ACM), 2021. — pp. 145–150.
5. Evaluating the Influence of Regional Economic Factors on Local Budget Revenues Using Econometric Models. — Cham: Springer Nature Switzerland AG, 2025. — pp. 75–90.
6. Regional Budget Revenue Forecasting Using Structural Time Series Models: Evidence from Poland. // Eastern European Economics. — Taylor & Francis, 2020. — Vol. 58, No. 3. — pp. 210–225.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>